

LIFE
ANDROS
PARK

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ (ΙΝΑΓΡΟΚ)
ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ - ΔΗΜΗΤΡΑ

Ενισχύοντας την ανθεκτικότητα των οικονομιών των μικρών νησιών: Η περίπτωση της Άνδρου

Ιούνιος 2018

LIFE Andros Park

Το έργο LIFE Andros Park στοχεύει στην εφαρμογή δράσεων διατήρησης και αποκατάστασης, ώστε να αποκατασταθεί σε σημαντικό βαθμό και να βελτιωθεί η κατάσταση διατήρησης των δασών σκλήθρου (τύπος οικοτόπου: 91E0*), καθώς και των θαλάσσιων ειδών της Μεσογειακής φώκιας, του Θαλασσοκόρακα και του Αιγαιόγλαρου εντός των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου. Ανώτερος στόχος της προσπάθειας αυτής είναι η ολιστική διαχείριση των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου με την υποστήριξη και την ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκόμενων φορέων.

Το έργο υλοποιείται από το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, σε συνεργασία με τον Δήμο Άνδρου, τον Ελληνικό Γεωργικό Οργανισμό «ΔΗΜΗΤΡΑ», την Καΐρειο Βιβλιοθήκη, το Ίδρυμα CBD-Habitat, την Εταιρεία για τη Μελέτη και Προστασία της Μεσογειακής Φώκιας ΜΟm και την εταιρεία περιβαλλοντικών συμβούλων ΝCC, με την οικονομική υποστήριξη του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τη συγχρηματοδότηση του Πράσινου Ταμείου.

Ιστοσελίδα έργου: www.life-androspark.gr

Σελίδα Facebook: www.facebook.com/LifeAndrosPark

Ενδεικτική αναφορά: Θεοδωρακοπούλου Ε., Στήθου Μ., 2018. Ενισχύοντας την ανθεκτικότητα των οικονομιών των μικρών νησιών: Η περίπτωση της Άνδρου. Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός «ΔΗΜΗΤΡΑ». LIFE Andros Park (LIFE16 NAT/GR/000606).

Αυτή η σύντομη παρουσίαση δεν αποσκοπεί να καλύψει εξαντλητικά το ζήτημα των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι μικρές νησιωτικές οικονομίες, αλλά να παρουσιάσει με αφορμή την περίπτωση της Άνδρου απόψεις των ενδιαφερομένων μερών σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη.

Εισαγωγή

Το παρόν έγγραφο απευθύνεται κυρίως σε υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης, με ενδιαφέρον για την ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης σε μικρές νησιωτικές οικονομίες. Στο πλαίσιο αυτό ενσωματώνονται απόψεις τοπικών ενδιαφερόμενων μερών και παρουσιάζονται ευπάθειες και ευκαιρίες αναφορικά με την Άνδρο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε δύο σχετικές δράσεις, αυτές του αλιευτικού τουρισμού και της δημιουργίας σήματος ποιότητας για τα τοπικά αλιεύματα.

Βασικά Σημεία

Το κοινό όραμα και η στρατηγική είναι η βασική προϋπόθεση και αφετηρία.

Η εργαλειοθήκη για τις απαραίτητες δράσεις και τα μέτρα που θα ενισχύσουν τις «αντοχές» των μικρών νησιωτικών οικονομιών, περιλαμβάνει έναν συνδυασμό, περιβαλλοντικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων που αφορούν και έχουν σχεδιαστεί από τις τοπικές κοινωνίες.

Το Πλαίσιο των Μικρών Νησιωτικών Οικονομιών: Η Περίπτωση της Άνδρου

Η οικονομία των νησιωτικών περιοχών είναι γενικά πιο ευάλωτη σε οικονομικές διαταραχές και κινδύνους σε σχέση με τις ηπειρωτικές περιοχές. Συνήθως χαρακτηρίζεται από ένα στενό φάσμα προϊόντων και είναι σπάνια αυτοσυντηρούμενη, καθώς στηρίζεται έντονα στην ηπειρωτική χώρα. Αυτή η εξωτερική εξάρτηση αυξάνει την ευαισθησία των περιοχών αυτών, ειδικά σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Επιπλέον, ο τουρισμός φαίνεται να αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πηγές εισοδήματος στις περιοχές αυτές, ωστόσο η τουριστική βιομηχανία επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την ύφεση. Το γεγονός αυτό τονίζει την εξωτερική ευπάθεια και αυξάνει την ανάγκη για στροφή προς έναν πιο ανθεκτικό συνδυασμό οικονομικών δραστηριοτήτων.

Για να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα, οι οικονομίες μικρών νησιών που είναι πλούσιες σε φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, ανέπαφες από το παράδειγμα του μαζικού τουρισμού, όπως η Άνδρος, θα μπορούσαν να υποστηρίξουν δραστηριότητες που αυξάνουν την τοπική προστιθέμενη αξία, διαφοροποιούν το εισόδημα και αξιοποιούν τα τοπικά φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένου και του κοινωνικού κεφαλαίου.

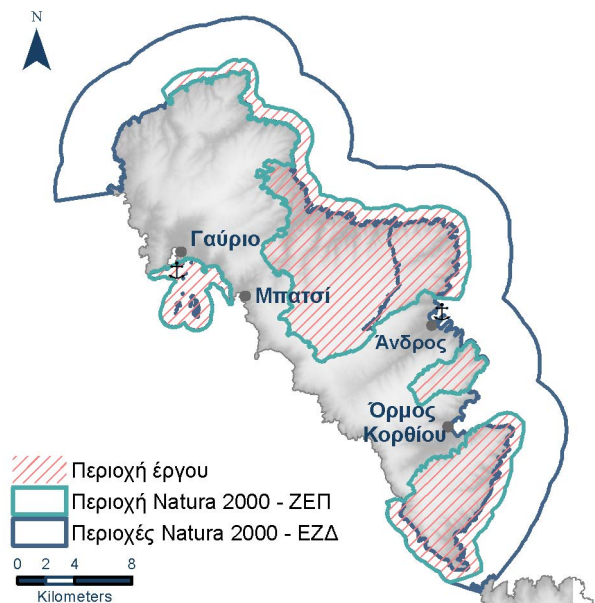
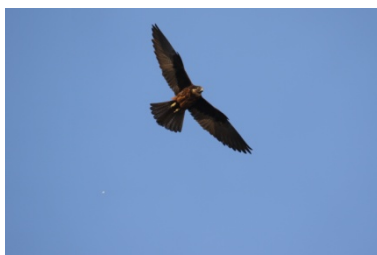
Η Άνδρος είναι το βορειότερο νησί των Κυκλάδων. Το νησί έχει πληθυσμό περίπου 10.000 κατοίκων, ο οποίος φτάνει τις 40.000 το καλοκαίρι, λόγω των τουριστών και των επισκεπτών του Σαββατοκύριακου από την Αθήνα. Τα εδάφη της Άνδρου καλύπτονται στο μεγαλύτερο μέρος τους από βοσκότοπους, ενώ ακολουθούν οι καλλιεργούμενες εκτάσεις, τα δάση και τέλος οι εκτάσεις οικισμών. Οι κύριοι παραγωγικοί τομείς του νησιού είναι η γεωργία, η ναυτιλία και ο τουρισμός, ενώ άλλες δραστηριότητες περιλαμβάνουν την αλιεία και τη μελισσοκομία.

Λόγω της θέσης της κοντά στο νησί της Εύβοιας, λειτουργεί ως σύνδεσμος μεταξύ των Κυκλάδων και των νησιών του Δυτικού Αιγαίου από άποψης χλωρίδας, πανίδας και βιοτόπων. Στη θάλασσα και χερσαία περιοχή υπάρχει μεγάλη ποικιλία οικοτόπων, οι οποίοι φιλοξενούν σπάνια και απειλούμενα είδη, όπως η Μεσογειακή φώκια, τα θαλασσοπούλια (συμπεριλαμβανομένου του θαλασσοκόρακα και του αιγαιόγλαρου) και τα δάση σκλήθρων, είδη τα οποία βρίσκονται στο επίκεντρο του έργου LIFE Andros Park. Ως αποτέλεσμα, το νησί έχει τρεις περιοχές ενταγμένες στο δίκτυο Natura 2000 και έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον και τη χρηματοδότηση έργων για την προστασία και ανάδειξή τους, όπως αποδεικνύεται από προηγούμενα και τρέχοντα έργα στο νησί.

Επιπλέον, εκτός από τους φυσικούς πόρους της, η Άνδρος χαρακτηρίζεται από πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, όπως για παράδειγμα αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία, μοναστήρια, ξερολιθιές, νερόμυλους και ανεμόμυλους που συνθέτουν ένα πλούσιο πολιτιστικό τοπίο.

Λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο αυτό, ανακύπτει το παρακάτω ερώτημα:

Πώς μπορεί η Άνδρος να αξιοποιήσει τις περιοχές Natura 2000 για τη βιώσιμη ανάπτυξή της; Ποιες είναι οι αντιλήψεις, το όραμα και οι προσδοκίες των κατοίκων της;

Το Δίκτυο Natura 2000 αποτελεί ένα Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Περιοχών, οι οποίες φιλοξενούν οικότοπους και είδη σημαντικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι το μεγαλύτερο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών παγκόσμια.

Τρωτά Σημεία και Ευκαιρίες για την Αειφόρο Ανάπτυξη των Περιοχών Natura 2000 της Άνδρου

Προκειμένου να προσδιοριστούν αδυναμίες και ευκαιρίες σχετικά με την βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου, αλλά και να ακουστούν διαφορετικές απόψεις, προτάσεις και καλές πρακτικές που θα βελτιώσουν την κοινωνικοοικονομική ανθεκτικότητα του νησιού, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις και συμμετοχικές συζητήσεις με ενδιαφερόμενα μέρη του τόπου. Οι επαφές έλαβαν χώρα το 2018 και σε αυτές συμμετείχαν αλιείς, αγρότες, εκπρόσωποι του τουρισμού, της κοινωνίας των πολιτών κ.α.

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων και συμμετοχικών συζητήσεων, τονίστηκαν οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Άνδρος, εκφράστηκαν οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τις περιοχές Natura 2000, και προτάθηκαν δράσεις που θα μπορούσαν ενδεχομένως να επιτρέψουν τη βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών αυτών. Παρακάτω παρουσιάζεται μια σύνοψη των βασικών ζητημάτων που σχολιάστηκαν από τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Στο σημείο αυτό αναγνωρίζουμε ότι μια ευρύτερη συμμετοχή θα μπορούσε ενδεχομένως να εντοπίσει ένα ευρύτερο φάσμα απόψεων, επομένως οι παρουσιαζόμενες εδώ απόψεις δεν είναι αντιπροσωπευτικά του συνόλου του πληθυσμού.

Η Άνδρος αντιμετωπίζει έναν συνδυασμό οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων. Οι συμμετέχοντες τόνισαν, για παράδειγμα, θέματα σχετικά με τη γενική οικονομική κατάσταση αλλά και κοινωνικο-δημογραφικά (π.χ. πληθυσμός μεγάλης ηλικίας) και κοινωνικο-πολιτιστικά ζητήματα (π.χ. έλλειψη συλλογικής δράσης). Όσον αφορά τις αντιλήψεις σχετικά με την παρουσία των περιοχών Natura 2000 στο νησί, αυτές είναι θετικές (π.χ., οφέλη για τον τουρισμό), ωστόσο ανησυχίες εκφράστηκαν σχετικά με ενδεχόμενες απαγορεύσεις και περιορισμούς, ενώ τονίστηκε η έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με τις περιοχές αυτές. Επισημάνθηκε επίσης ότι πρέπει να θεσπιστούν και να γίνουν σεβαστοί κανόνες οι οποίοι ωστόσο δεν θα αποκλείουν δραστηριότητες, θα πρέπει να δοθεί αποζημίωση σε περίπτωση απαγόρευσης της χρήσης γης, και ότι θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι προστατευόμενα είδη, όπως η Μεσογειακή φώκια, προκαλούν ζημιές στους αλιείς, επομένως πρέπει να βρεθεί ένα σύστημα αποζημιώσεων για το εισόδημα που χάνεται.

Οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Άνδρος, σύμφωνα με τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών, είναι:

- × Η ανεργία.
- × Η «διαρροή» νέων από το νησί.
- × Η μικρή τουριστική περίοδος, η βαριά φορολογία, οι αυξημένες τιμές των ακτοποϊκών εισιτηρίων.
- × Η ύπαρξη χωρικών κοινωνικοοικονομικών διαφορών στο νησί και η απουσία συλλογικής δράσης.
- × Η απουσία ενδελεχούς γνώσης των κατοίκων για το νησί.
- × Η έλλειψη ευαισθητοποίησης, η δυσκολία στην αποδοχή αλλαγών (ειδικά μεταξύ των ηλικιωμένων).
- × Η ανάγκη βελτίωσης των υποδομών (π.χ. τομέας υγείας, λιμένες και λιμάνια, επεξεργασία λυμάτων, τραπεζικές εγκαταστάσεις, υποδομών παραλιών).
- × Η εγκατάλειψη της γεωργικής γης.
- × Η απουσία συντήρησης και προβολής του παραδοσιακού τοπίου/οικισμών, του άθικτου φυσικού τοπίου και των πόρων του νησιού.
- × Ο κίνδυνος απώλειας της τοπικής γνώσης, εάν αυτή δεν καταγραφεί.
- × Η ελλιπής προώθηση των τοπικών προϊόντων.
- × Η διαχείριση των απορριμμάτων.
- × Η ανάγκη συλλογής επιφανειακών υδάτων, δημιουργίας φράγματος/μικρών δεξαμενών.

Αντιλήψεις των ενδιαφερόμενων μερών για τις περιοχές Natura 2000

Πλεονεκτήματα

- ✓ Οι περιοχές Natura 2000 είναι συνώνυμες με ένα πλούσιο περιβάλλον (οφέλη για την άγρια ζωή, για τον τουρισμό -καθώς αποτελούν περιοχές προσέλκυσης επισκεπτών-, για παραγωγικές δραστηριότητες).
- ✓ Προσθέτουν αξία στα προϊόντα που παράγονται εντός.
- ✓ Δίνουν προστιθέμενη αξία στην Άνδρο.
- ✓ Προσφέρουν προστασία σε περιοχές υψηλής φυσικής ομορφιάς.

Μειονεκτήματα

- × Συχνά υπάρχουν εσφαλμένες αντιλήψεις και έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με τις επιτρεπόμενες και μη δραστηριότητες και παρεμβάσεις εντός των περιοχών αυτών.

Επιπλέον, ζητήθηκαν οι απόψεις των ενδιαφερομένων μερών για τα ευρωπαϊκά έργα LIFE. Παρόλο που αναγνωρίστηκαν οφέλη, όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η ευαισθητοποίηση, η προώθηση του οικοτουρισμού κ.λπ., οι συμμετέχοντες αναφέρουν επίσης ότι ένα σημαντικό μέρος των κατοίκων δε γνωρίζουν τα οφέλη που προσφέρουν ή πιθανόν να υπάρχουν από τα έργα LIFE. Επίσης, πρότειναν οι ενέργειες και δράσεις να συνεχίζονται και μετά το πέρας των έργων προς όφελος της τοπικής κοινωνίας και το κράτος να είναι πιο υποστηρικτικό.

Τα πραγματικά οφέλη από τα έργα LIFE για την Άνδρο, σύμφωνα με τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών:

- ✓ Διατήρηση και αναβάθμιση του περιβάλλοντος.
- ✓ Αύξηση της ευαισθητοποίησης των τοπικών ομάδων (κάτοικοι), ενίσχυση του εθελοντισμού, κλπ.
- ✓ Ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της ενεργής συμμετοχής των μαθητών, μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης εντός και εκτός σχολείου.
- ✓ Ενίσχυση της προβολής και εξωστρέφειας της περιοχής.
- ✓ Δημιουργία προϋποθέσεων για την προώθηση του οικοτουρισμού/αγροτουρισμού. Σε γενικές γραμμές υπάρχουν οφέλη για τον τομέα του τουρισμού. Αύξηση της αναγνωρισιμότητας του νησιού.
- ✓ Δημιουργία θέσεων εργασίας.
- ✓ Δημιουργία συνεργασιών με Πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα και άλλους οργανισμούς παραγωγής γνώσης στην Ελλάδα και το εξωτερικό, συμμετοχή σε διεθνείς συναντήσεις. Ο Δήμος αποκτά τεχνογνωσία και σύγχρονο εξοπλισμό, υπάρχει συλλογικό όφελος.

Βασικά πλεονεκτήματα των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου, που προσδιορίστηκαν από τα ενδιαφερόμενα μέρη και μπορούν να συμβάλουν στην αειφόρο ανάπτυξη, περιλαμβάνουν φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά καθώς και υπάρχουσες υποδομές (π.χ. μονοπάτια πεζοπορίας). Από την άλλη, οι αδυναμίες που εντοπίστηκαν περιλαμβάνουν ανθρώπινες παρεμβάσεις που μπορούν να υποβαθμίσουν την ποιότητα των περιοχών, δυσκολία στην αποδοχή αλλαγών από συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού (πχ., άτομα μεγαλύτερης ηλικίας), πρακτικά ζητήματα σχετικά με την προσβασιμότητα, η έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με το τι επιτρέπεται και τι όχι, η μη συμμόρφωση και η μη αποτελεσματική παρακολούθηση της κατάστασης λόγω της μορφολογίας στο νησί.

Ταυτόχρονα, παράγοντες όπως η αλλαγή συμπεριφοράς, η αυξανόμενη επισκεψιμότητα, η περισσότερη ενημέρωση, καθώς και η πιθανή χρήση ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων μπορούν να δημιουργήσουν ευκαιρίες, ενώ η πίεση στους φυσικούς πόρους του νησιού (θαλάσσιους και χερσαίους) καθώς και η δημοσιονομική πολιτική της χώρας θεωρούνται παράγοντες που ενδέχεται να παρεμποδίσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Δυνατά σημεία των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου που μπορούν να συμβάλουν στη βιώσιμη ανάπτυξή τους, σύμφωνα με τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών:

- ✓ Το φυσικό περιβάλλον στις περιοχές αυτές είναι σχεδόν άθικτο.
- ✓ Οι περιοχές δεν είναι «ανεπτυγμένες», είναι λιγότερο κατοικημένες σε σύγκριση με άλλες τοποθεσίες.
- ✓ Η παρουσία των προστατευόμενων ειδών και γενικά της άγριας ζωής.
- ✓ Η ύπαρξη μονοπατιών.
- ✓ Η παρουσία ξερολιθιών («αιμασιές»), νερόμυλων, μοναστηριών.
- ✓ Η ύπαρξη δυνητικά πόσιμου νερού.

Αδυναμίες των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου που μπορούν να εμποδίσουν τη βιώσιμη ανάπτυξή τους, σύμφωνα με τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών:

- × Πυρκαγιές.
- × Απόθεση απορριμμάτων/μπάζων.
- × Υπερβόσκηση.
- × Δύσκολη πρόσβαση (ειδικά δια θαλάσσης).
- × Σύνθεση του ντόπιου πληθυσμού (μεγάλης ηλικίας, εποχιακοί κάτοικοι). Δυσκολία στην αλλαγή στάσεων/απόψεων.
- × Αρνητική προδιάθεση για ενδεχόμενους περιορισμούς, π.χ. από αλιείς, ιδιοκτήτες γης.
- × Δυσκολία στην παρακολούθηση των περιοχών, λόγω μορφολογίας.

(Εξωτερικές) Ευκαιρίες που θα μπορούσαν να συμβάλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου, σύμφωνα με τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών:

- ✓ Αλλαγή συμπεριφοράς μέρους του τοπικού πληθυσμού.
- ✓ Παρουσία τουριστών που απολαμβάνουν δραστηριότητες στην φύση.
- ✓ Ύπαρξη ενημέρωσης από τις ΜΚΟ.
- ✓ Δυνητική ευρωπαϊκή χρηματοδότηση («ΕΣΠΑ»), που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για υποδομές και εγκαταστάσεις.

(Εξωτερικές) Απειλές που θα μπορούσαν ενδεχομένως να εμποδίσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου, σύμφωνα με τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών:

- × Πίεση στους φυσικούς πόρους του νησιού από αλιείς άλλων νησιών.
- × Σχέδια για τη δημιουργία αιολικών πάρκων.
- × Υπεραλίευση, ξενικά είδη, ρύπανση λόγω ναυσιπλοΐας, σκουπίδια στις παραλίες.
- × Υψηλή φορολογία.
- × Καιρικές συνθήκες: δυνατοί άνεμοι στην ΝΑ και ΒΑ πλευρά του νησιού δυσκολεύουν την επίσκεψη, ξηρασία.

Βελτίωση της Ανθεκτικότητας και Ενίσχυση της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Από τη σκοπιά των ενδιαφερόμενων μερών, κρίνεται αναγκαίος ένας συνδυασμός δράσεων για την αντιμετώπιση διαφορετικών προκλήσεων, ενώ διερευνώνται νέοι τρόποι οικονομικής ανάπτυξης. Οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν κυρίως (i) την υιοθέτηση ενός κοινού οράματος, (ii) βελτιώσεις στην ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση (όσον αφορά την ύπαρξη, τον σκοπό και τις δυνατότητες των περιοχών Natura 2000), (iii) βελτιώσεις στις υποδομές, (iv) τη δημιουργία κινήτρων και (v) την αντιμετώπιση θεμάτων κοινωνικού κεφαλαίου και δικτύωσης.

Καθώς το έργο LIFE Andros Park επικεντρώνεται στην αλιεία και ειδικότερα στην αλιεία μικρής κλίμακας και στη βιωσιμότητά της, ο αλιευτικός τουρισμός και η δημιουργία σήμανσης για αλιευτικά προϊόντα (“Andros Brand”) είναι δύο προτεινόμενες δράσεις που αποσκοπούν στην εξισορρόπηση τυχόν δυνητικών ζημιών από τους εθελοντικούς χωρικούς και χρονικούς αλιευτικούς περιορισμούς για την προστασία της Μεσογειακής φώκιας. Οι δράσεις αυτές αναμένεται να επιτρέψουν στους επαγγελματίες αλιείς **να διαφοροποιήσουν το εισόδημά τους**, και ως εκ τούτου να περάσουν από μια ευάλωτη θέση σε μια κατάσταση ανθεκτικότητας. Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιες από τις προκλήσεις που σχετίζονται με τον αλιευτικό τουρισμό και τη δημιουργία σήμανσης που επισήμαναν τα ενδιαφερόμενα μέρη και κυρίως αλιείς που συμμετείχαν στο πρώτο στάδιο του έργου.

Προτεινόμενες δράσεις από την πλευρά των ενδιαφερόμενων μερών που σχετίζονται με την αειφόρο ανάπτυξη των περιοχών Natura 2000:

- ✓ Περισσότερη ενημέρωση / ευαισθητοποίηση σχετικά με τις περιοχές αυτές, π.χ. που βρίσκονται (τα όριά τους), τι προστατεύουν, τι επιτρέπεται / δεν επιτρέπεται, πώς να αποφευχθεί η ρύπανση.
 - ✓ Ευαισθητοποίηση εστιασμένη σε συγκεκριμένες ομάδες (π.χ. αλιείς, ιδιοκτήτες γης) σε μια βάση ένας προς έναν.
 - ✓ Περισσότερη ενημέρωση σχετικά με πιθανά προγράμματα χρηματοδότησης και δυνατότητες για βιώσιμη ανάπτυξη.
 - ✓ Αύξηση της γνώσης των κατοίκων για το νησί (π.χ. στοχευμένοι περίπατοι για κατοίκους).
 - ✓ Ανάπτυξη τοπικής συνεργασίας και συλλογικής δράσης.
 - ✓ Δημιουργία θεματικών πάρκων, ανάπτυξη αγροτουρισμού.
 - ✓ Βελτίωση των υποδομών και της ασφάλειας, δημιουργία ζωνών πυροπροστασίας.
 - ✓ Επεξεργασία λυμάτων όπου υπάρχουν μεγάλοι οικισμοί, αποκατάσταση του τοπίου όπου υπάρχει υποβάθμιση.
 - ✓ Δημιουργία δεξαμενών νερού σε περιοχές/ξηρά ρέματα για την συγκράτηση όμβριων υδάτων
 - ✓ Συντήρηση των περιπατητικών διαδρομών, αποκατάσταση των πηγών και διαθεσιμότητα πόσιμου νερού. Οι κάτοικοι θα μπορούσαν να συμβάλουν στον καθαρισμό των ρεμάτων, εθελοντές θα μπορούσαν να τα επιτηρούν πριν από την καλοκαιρινή περίοδο.
 - ✓ Βελτίωση αλιευτικών εργαλείων, έλεγχος των ερασιτεχνών αλιέων (χρονικά μέτρα), των αλιέων από άλλα νησιά.
 - ✓ Προβολή των περιοχών Natura 2000 στους τουριστικούς οδηγούς του νησιού -να «διαφημίζονται».
 - ✓ Δημιουργία σήματος ποιότητας που να σχετίζεται με τις περιοχές αυτές.
 - ✓ Εφαρμογή του νόμου και συστηματική παρακολούθηση.
 - ✓ Δημιουργία κινήτρων για τη μείωση της «διαρροής» νέων από την Άνδρο (κρατικά).
 - ✓ Παροχή οικονομικών κινήτρων (π.χ. φορολογική απαλλαγή) για την ίδρυση/λειτουργία επιχειρήσεων οικότουρισμού (κρατικά).
 - ✓ Βελτίωση/απλούστευση του νομικού πλαισίου για τη δασοκομία.
 - ✓ Δημιουργία κοινού οράματος της κοινωνίας της Άνδρου: Ποιος είναι ο πλούτος του νησιού; Τι είναι αυτό που αξίζει για την κοινωνία περισσότερο να προστατεύσει;
-

Προκλήσεις για τον αλιευτικό

τουρισμό, σύμφωνα με τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών:

- ✓ Δυσκολίες λόγω καιρικών συνθηκών και μορφολογίας νησιού, ιδιαίτερα στην ΒΑ πλευρά του. Ενδεχομένως είναι πιο εφικτός στα Γαυριονήσια και το Μπατσι.
- ✓ Ενδεχόμενη ακαταλληλότητα σκαφών, λόγω μικρού μεγέθους.
- ✓ Ενδεχόμενο υψηλό κόστος.
- ✓ Ενδεχόμενη πρόωμη φάση για αυτή τη δραστηριότητα. Η ιδέα είναι ακόμα φρέσκια. Πολλοί αλιείς δεν είναι πεπεισμένοι. Μπορεί να περιμένουν μέχρι να δείξουν και άλλοι το ενδιαφέρον για να αναλάβουν πρωτοβουλία.
- ✓ Σύντομη τουριστική περίοδος.
- ✓ Ανησυχία για τη φορολογία.
- ✓ Έλλειψη ενημέρωσης για ενδεχόμενη ανάγκη εμπλοκής του λιμενικού στην δραστηριότητα.

Προκλήσεις για τη δημιουργία

σήμανσης αλιευμάτων, σύμφωνα με τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών:

- ✓ Ανάγκη δημιουργίας συνεταιρισμού ή ομάδας αλιέων.
- ✓ Ανάγκη διοργάνωσης σεμιναρίων ευαισθητοποίησης για αλιείς, αλλά και καταναλωτές για τα ιχθυαποθέματα και τις καλές πρακτικές.
- ✓ Παρακολούθηση και περιοδικός έλεγχος από εξωτερικό φορέα (π.χ. υπάρχον διαχειριστικό όργανο ΖΕΠ, «αλειοφυλακή»). Έλεγχος χρειάζεται και στα μέρη διάθεσης (π.χ., εστιατόρια) καθώς και κυρώσεις.
- ✓ Διατύπωση ανησυχιών για σημαντικές αλλαγές στη διαχείριση των τοποθεσιών Natura 2000 που προωθεί το Υπουργείο Περιβάλλοντος και για το γεγονός ότι δεν υπάρχει υπουργική απόφαση για την ΖΕΠ Άνδρου.
- ✓ Εξασφάλιση συνδιαχείρισης των θαλάσσιων περιοχών από τους αλιείς (προσέγγιση από τη βάση προς την κορυφή). Είναι απαραίτητο να συμφωνηθεί η διαχείριση και τα μέτρα συμμόρφωσης για την υλοποίηση του σήματος.
- ✓ Ανάγκη οργάνωσης της ζήτησης του προϊόντος (αλιείας, τοπικός πληθυσμός, ιδιοκτήτες ξενοδοχείων, τοπικά καταστήματα), προώθηση της επωνυμίας μέσω της εφοδιαστικής αλυσίδας.
- ✓ Απροετοίμαστη τοπική αγορά (ίσως υπάρχει ενδιαφέρον εκτός Άνδρου, από τουρίστες/ιδιοκτήτες εξοχικών κατοικιών).
- ✓ Ανησυχία για την παρουσία ερασιτεχνών αλιέων.
- ✓ Γήρανση του πληθυσμού και δυσκολία στην αλλαγή στάσεων/απόψεων, ανάγκη εμπλοκής των νέων. Ο κλάδος χαρακτηρίζεται από άτομα μεγάλης ηλικίας.

Ως εκ τούτου, οι συμμετέχοντες τόνισαν τις προκλήσεις που σχετίζονται με τον αλιευτικό τουρισμό, συμπεριλαμβανομένων των καιρικών και τεχνικών ζητημάτων, κοινωνικών κανόνων, της σύντομης τουριστικής περιόδου που χαρακτηρίζει την Άνδρο αλλά και ενδεχόμενων φορολογικών ζητημάτων που μπορεί να προκύψουν. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης συνάντησης στο νησί με τους αλιείς και με προσκεκλημένο ειδικού σε θέματα αλιείας, ο οποίος ενημέρωσε τους συμμετέχοντες για θέματα αλιευτικού τουρισμού, συζητήθηκαν τα σχετικά θέματα και έγινε φανερό ότι οι συμμετέχοντες δεν είχαν επαρκείς και πλήρεις πληροφορίες σχετικά με την διαδικασία αίτησης, τη φορολογία, το κόστος, θέματα ασφάλειας, κλπ. Οι συμμετέχοντες τόνισαν την αξία της συζήτησης, θεώρησαν ότι ήταν καρποφόρα και εξέφρασαν ένα αρχικό ενδιαφέρον για τη δραστηριότητα ως μέσο συμπλήρωσης του εισοδήματός τους.

Όπως επισημάνθηκε και στην τελική έκθεση του προγράμματος MAREMED (2013), σαν κυριότερες προκλήσεις του αλιευτικού τουρισμού στην Μεσόγειο εντοπίζονται το κανονιστικό πλαίσιο, η δικτύωση και ο συντονισμός, η προώθηση και η δημοσιότητα, η εκπαίδευση και η κατάρτιση, και η ασφάλεια των αλιευτικών σκαφών. Σημειώνεται επίσης ότι κατά τη διάρκεια του έργου LIFE ANDROSSPA εντοπίστηκαν προκλήσεις που σχετίζονται με την αλιευτική δραστηριότητα στο νησί, όπως η έλλειψη οργάνωσης σε συνεταιρισμούς, οι δύσκολες καιρικές συνθήκες (ισχυροί άνεμοι), η δραστηριότητα των μη επαγγελματιών αλιέων που μειώνουν σημαντικά το εισόδημα των τοπικών αλιέων, δυσκολία στην υποβολή αιτήσεων χρηματοδότησης.

Σχετικά με τη δημιουργία σήματος ποιότητας για τα τοπικά αλιεύματα, οι συμμετέχοντες εντόπισαν προκλήσεις που αφορούν κυρίως θέματα διαχείρισης, συμμόρφωσης και παρακολούθησης των εμπλεκόμενων χρηστών (π.χ. αλιείς, εστιατόρια), συνθήκες αγοράς και ζήτησης, ζητήματα οργάνωσης, αυξημένη ευαισθητοποίηση όλων των ενδιαφερόμενων μερών (π.χ. αλιείς, καταναλωτές). Ειδικότερα, όσον αφορά την εφαρμογή εθελοντικών μέτρων, οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την άποψη ότι η φύλαξη είναι αναγκαία για την επιτυχία κάθε μέτρου προκειμένου να διασφαλιστεί η συμμόρφωση και η παρακολούθηση. Τονίστηκε επίσης ότι αυτό πρέπει να γίνει από μια εξωτερική αρχή. Επιπλέον, φαίνεται παράγοντες, που σχετίζονται με το κοινωνικό κεφάλαιο και την σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών, να επηρεάζουν ενδεχομένως την απόφαση ατόμων και ομάδων να συμμετάσχουν σε μια τέτοια ενέργεια. Τέλος, εκφράστηκε η ανάγκη διερεύνησης της δυνατότητας αποζημίωσης των αλιέων για ζημιές που προκαλούν οι φώκιες στα εργαλεία τους βάσει αποδείξεων (π.χ. καταγεγραμμένες ζημιές, ανάλογα με το μήκος του δικτύου).

Μελλοντική Προσέγγιση

Απαιτείται μια νέα προσέγγιση για να βοηθηθούν οι κοινωνίες να αντιμετωπίσουν τα σύνθετα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Προβλήματα όπως η κλιματική αλλαγή, η απώλεια της βιοποικιλότητας, η χρήση των εθνικών πόρων, είναι συστημικά προβλήματα με μεγάλη πολυπλοκότητα και δημιουργούν προκλήσεις για πολλούς λόγους. Πρώτον, γιατί αφορούν ένα διαφορετικό σύνολο ενδιαφερομένων μερών με συχνά αντικρουόμενα συμφέροντα και προτεραιότητες. Δεύτερον, γιατί δεν είναι σαφώς καθορισμένα και οι ενδιαφερόμενοι δεν έχουν κοινή αντίληψη για τη φύση και τη σοβαρότητα του θέματος. Τρίτον, είναι περίπλοκα υπό την έννοια ότι είναι διασυνδεδεμένα και αλληλεξαρτώμενα. Τέταρτον, οποιαδήποτε παρέμβαση σε ένα μέρος του συστήματος μπορεί να προκαλέσει μια απρόβλεπτη αλλαγή σε ένα άλλο μέρος. Πέμπτο, αυτά τα προβλήματα εξελίσσονται με το πέρασ του χρόνου με απρόβλεπτο τρόπο και χρειάζονται πολύ χρόνο για να επιλυθούν.

Η Άνδρος αντιμετωπίζει έναν συνδυασμό προκλήσεων που σχετίζονται με τη γενική οικονομική κατάσταση, αλλά και κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα που είναι πιο εσωτερικά και σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά του νησιού. Παρ' όλα αυτά, έχουν αναγνωριστεί βασικά πλεονεκτήματα που μπορούν να επιτρέψουν την αειφόρο ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένων τόσο των φυσικών όσο και των πολιτιστικών πόρων. Ωστόσο, εντοπίστηκαν επίσης αδυναμίες για την αντιμετώπιση των οποίων απαιτείται μια νέα προσέγγιση.

Αυτή η προσέγγιση θα πρέπει να επιτρέπει στους τοπικούς φορείς να συνεργαστούν ώστε να καταλήξουν σε μια κοινή κατανόηση και ορισμό των προβλημάτων αλλά και να διερευνήσουν τις αλληλεξαρτήσεις του. Οι ανησυχίες των ενδιαφερομένων μερών και οι σχέσεις μεταξύ τους πρέπει να διερευνηθούν και να αναπτυχθούν νέα οράματα για το μέλλον από όλους. Στη συνέχεια, να σχεδιαστούν έργα και πρωτοβουλίες που θα αποτελέσουν βήματα προς το επιθυμητό μέλλον.

Προτεινόμενες δράσεις περιλαμβάνουν την υιοθέτηση κοινών στόχων, περισσότερη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινότητας (για τους πόρους της Άνδρου και το δυναμικό τους), τη βελτίωση των υποδομών (π.χ., περιπατητικές διαδρομές, επεξεργασία λυμάτων), τη δημιουργία κινήτρων για την πρόσληψη προσωπικού, την προστασία και προώθηση φυσικών πόρων, κλπ. Όσον αφορά τον αλιευτικό τουρισμό, οι προκλήσεις συνδέονται, για παράδειγμα, με τις καιρικές συνθήκες, με πρακτικά ζητήματα (π.χ., ασφάλεια) κλπ., ενώ στην περίπτωση της δημιουργίας σήματος ποιότητας για τα αλιεύματα οι προκλήσεις αναφέρονται στον συντονισμό και τη δικτύωση, τις συνθήκες της αγοράς, τον έλεγχο κτλ. Η Άνδρος θα μπορούσε να επιδιώξει την εκμετάλλευση του συγκριτικού πλεονεκτημάτος της, στοχεύοντας σε εξειδικευμένες αγορές, διατηρώντας παράλληλα τους πλούσιους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους της και παρέχοντας ένα «ήπιο» παράδειγμα «γαλάζιας ανάπτυξης». Οι ενισχύσεις που προβλέπονται για παρόμοιες δράσεις από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμο εργαλείο, αλλά απαιτείται κοινό όραμα και δράση.

«Ο πλούτος (φυσικός, κοινωνικός, πολιτιστικός) πρέπει να διατηρηθεί και να χρησιμοποιηθεί με νέο τρόπο»

Μια νέα προσέγγιση για την αντιμετώπιση των τοπικών προκλήσεων θα πρέπει να περιλαμβάνει:

- ✓ Την αναγνώριση των ανησυχιών των ενδιαφερόμενων μερών, των πεποιθήσεων, των προσδοκιών τους.
- ✓ Την ύπαρξη διαδικασίας για τη μετάβαση σε ένα επιθυμητό μέλλον.
- ✓ Την εκπαίδευση στη χρήση εργαλείων και μεθόδων για την επίλυση προβλημάτων και τη δρομολόγηση αλλαγών.

Προτάσεις για την Χάραξη Πολιτικής

- ✓ Εντοπισμός **κοινού εδάφους και αξιών** σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη των τοποθεσιών του δικτύου Natura 2000,
- ✓ **Συμμετοχικές αποφάσεις** μέσα από διαβούλευση υιοθετώντας μια **από κάτω προς τα πάνω** διαδικασία για τη δημιουργία πλαισίου που θα στηρίζει την αειφόρο ανάπτυξη των περιοχών Natura και τη χρήση των φυσικών πόρων της Άνδρου. Η συμμετοχή περισσότερων φορέων παρέχει μεγαλύτερη εμπειρογνομosύνη και διευρύνει τις προοπτικές. Οι διαδικασίες με συμμετοχή πολλών ενδιαφερομένων μερών κινητοποιούν μια ευρύτερη ομάδα ανθρώπων, συμβάλλουν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ διαφόρων φορέων και αυξάνουν τον αντίκτυπο και την εφαρμογή των πολιτικών,
- ✓ Διαφορετικοί παράγοντες μπορούν να καταστήσουν ικανή την αειφόρο ανάπτυξη των περιοχών Natura μόλις καθοριστεί ένα κοινό όραμα. Αυτοί είναι **εξωτερικοί** (π.χ. οικονομικές συνθήκες και συνθήκες αγοράς, περιβαλλοντικοί), **εσωτερικοί** (π.χ. στάσεις, συνήθειες) και **κοινωνικοί** παράγοντες (π.χ. τι συμπεριφορά είναι αποδεκτή στην τοπική κοινότητα/στην ομάδα, πώς συμπεριφέρονται οι άλλοι)
- ✓ Υπάρχει ανάγκη να **κατανοήσουμε αυτές τις ποικίλες επιρροές στις συμπεριφορές**
- ✓ Η προσέγγιση μέσω ενός **συνδυασμού παρεμβάσεων** (π.χ., κίνητρα βάσει της αγοράς, όπως πρόστιμα ή επιδοτήσεις με στοχοθετημένες συμβουλές, επιβραβεύσεις ("ψαράς του μήνα" όπως προτάθηκε), δίνοντας το παράδειγμα κ.λπ.), είναι πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση από τη χρήση μιας παρέμβασης. Πρέπει να δοθεί δυνατότητα δημιουργίας ικανών συνθηκών για την αντιμετώπιση εξωτερικών παραγόντων (π.χ. υποδομή, πληροφόρηση), να δοθεί ενθάρρυνση (π.χ. να δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα / αντικίνητρα) και να επιτευχθούν αλλαγές στην στάση, στους κανόνες συμπεριφοράς και τις συνήθειες μέσω της εμπλοκής και συμμετοχής των μερών, και μέσω του παραδειγματισμού (επίδειξη κοινής ευθύνης). Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει επίσης να δοθεί στην επιβολή του νόμου.

Βιβλιογραφία

Εκτός από την συμβολή των ενδιαφερομένων μερών στην οποία βασίζεται κυρίως το κείμενο, πληροφορίες αντλήθηκαν επίσης από:

Ajzen, I. (1985) From intentions to action: a theory of planned behaviour. In: Action-control: From Cognition to Behaviour (eds J. Kuhl and J. Beckman). Springer, New York, pp. 11-39.

Ajzen, I. and Fishbein, M. (1980) Understanding Attitudes and Predicting Social Behaviour. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.

Defra (2005) Securing the Future - the UK Sustainable Development Strategy.

Grafton, R. Q. (2005) Social capital and fisheries governance. Ocean & Coastal Management, Volume 48, Issues 9-10, pp. 753-766.

Irwin, T. (2018). The Emerging Transition Design Approach. Design Research Society 2018, University of Limerick 25-28 June 2018. Doi:10.21606/dma.2017.210

MAREMED project final report (2013) PILOT ACTION Fishing Tourism and Priority Axis 4 of the EFF on Sustainable Development of Fisheries Areas and Fisheries Local Action Groups

Δράση Α.1., Διαχειριστικό Σχέδιο για τη ΖΕΠ Άνδρου. Πρόγραμμα LIFE10 NAT/GR/000637 'ANDROSSPA - Διαχείριση της Ζώνης Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) της Άνδρου με σκοπό την επίτευξη ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης 4 ειδών πτηνών προτεραιότητας' NCC, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία, Δήμος Άνδρου

www.life-androspark.gr